

Säästöt vammaisilta perustuslain vastaisia

Heta – Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry
STM asettaman selvitysmies Kalle Könkkölän kuuleminen 9.6.2016

Heta-Liitto on tänään 9.6.2016 ollut STM: asettaman selvitysmies Kalle Könkkölän kuultavana liittyen vammaisten henkilöiden palvelujen ja tukitoimien 54,1 miljoonan säästöjen kohdentamiseen. Heta-Liitto esittää omat näkemyksensä, mihin mahdolliset säästöt tulisi kohdistaa siten, että palveluista ei leikattaisi. Heta-Liitto esittää samana päivänä kuulemisen lisäksi julkisuuteen, vammaisliikkeelle ja lainsäätäjälle oman vahvistetun kantansa siihen, että vammaisten henkilöiden palveluista ja tukitoimista ei tulisi säästää.

54,1 miljoonan säästö

Heta-Liitto korostaa, että **henkilökohtaisesta avusta yleisesti eikä työnantajamallista erityisesti voi enää säästää**. Toimintakenttä sekä hallinnollisesti, taloudellisesti että oikeudellisesti on niin epäselvä ja konfliktirikas, että mahdollisten säästöjen etsiminen tästä toimintakentästä johtaisi edelleen suurempaan kaaokseen. Heta-Liitto on esittänyt STM:lle varsin seikkaperäisiä kehittämissuhteita, joilla henkilökohtaisen avun työnantajamallin säädös- ja ohjauspohjaa kehitettäisiin. Kehittämissuhteita ei ole kuitenkaan suurelta osin kuultu. Keskeisimpiä puutteita lainsäädännössä työnantajamallin osalta ovat isännänvastuukysymyksen ratkaiseminen, suostumuksen edellyttäminen työnantajamallin asiakkaalta, epäselvyydet kustannusten korvattavuudesta sekä korvausten maksuaikataulujen ongelmat. Nähdäksemme Heta-Liiton ehdotusten toteuttaminen johtaisi osaltaan myös kustannusten säästöön luoden vakaamman toimintaympäristön henkilökohtaisen avun työnantajamallin täytäntöönpanolle. SOTE-uudistuksen yhteydessä henkilökohtaisen avun järjestämistä kaikkien järjestämistapojen osalta tulisi harkita siirrettäväksi isompiin valtakunnallisiin SOTE-keskuksiin tai esimerkiksi KELAan, jotta mallin täytäntöönpanossa kehittyisi vakaita toimintatapoja nykyisten sekavien sijaan.

Heta-Liiton toimintakentästä kumpuaa seuraavia selvitettäviä kohteita, joista säästöjä olisi oletettavasti löydettävissä.

1. Kaikkiin vammaispalveluihin ”normaalista ikääntymisestä johtuva toimintarajoite” -rajaus

VALAS-raportissa omaksuttiin kanta, jossa kaikkiin vammaispalveluihin (uuteen yhdistettyyn vammaispalvelu- ja kehitysvammalakiin) tulisi rajaus, jonka mukaan palveluilla ei vastattaisi normaalista ikääntymiseen johtuvista palvelutarpeista. Heta-Liitto ei näe syytä, miksi tästä ajatuksesta nyt oltaisiin luopumassa. Oletettavaa on, että tällainen rajaus toisi merkittäviä kustannussäästöjä, kun erityisesti asunnon muutostöiden, kuljetuspalvelujen ja palveluasumisen osalta rajaantuisi palvelunsaajia pois (rajaushan nyt jo on käytössä henkilökohtaisen avun puitteissa).

2. Hallinto- ja hallintolainkäyttöprosessin tehostaminen

On päivänselvää, että hallintoprosessi on useissa tapauksissa varsin tehoton. Ilmiöitä ovat palvelusuunnitelman tehoton edistäminen, päätöksien viivyttäminen ja päätöksien laiska perustelu. Nämä kaikki johtavat turhiin valituksiin, vammaisten henkilöiden ja heidän perheidensä turhautumiseen sekä konflikteihin viranomaistahojen kanssa. Ja, eittämättä myös kustannuksiin viranomaishallinnossa, kun prosessit pitkittyvät.

Keinoina tehostamiseen voitaisiin selvittää:

- Palvelusuunnitelmaprosessiin aiempaa tarkempi sääntely: milloin tulee olla valmis, miten usein pitää päivittää. Kun asioita käydään läpi viranomaista ja asiakkaiden kesken, palvelut kohtaantuvat paremmin.
- Hallintopäätöksen tiukempi määräaika: Vaikka nytkin asiat tulee käsitellä ilman aiheetonta viivytystä, usein kunnat pitävät kolmen kuukauden enimmäisaikaa ”määräaikana”, jonka ajan heillä on aikaa tehdä päätös, vaikka tämä ei pidä paikkaansa. Yhden kuukauden enimmäisaika pakottaisi kunnat nopeampaan päätöksentekoon ja prosessit etenisivät tehokkaammin.
- Tulisi selvittää erittäin kriittisesti nykyisen muutoksenhaun tarkoituksenmukaisuus oikaisuvaatimusinstituution osalta. Lautakuntavaiheessa päätökset muuttuvat erittäin harvoin ja lautakuntamuutoksenhakuinstituutio vaikuttaa oikeudellisesta näkökulmasta muutoinkin ei-tarkoituksenmukaiselta ja paljon resursseja vievältä laajoine esittelyprosesseineen. Suora muutoksenhaku viranomaisen päätöksestä tuomioistuimeen tehostaisi järjestelmää taloudellisesti ja vammaisten henkilöiden oikeusturvan kannalta.
- Subjektivisten oikeuksien osalta tuomioistuinkäsittely tulisi säätää kiireelliseksi. Tämä säästäisi kustannuksia koko prosessia tarkastellen.

Toteamme vielä lopuksi, että ikärajan säätäminen vammaispalveluihin olisi yhdenvertaisuussäätelyn vastaista.

3. Invalidivähennyksen poistaminen

Vammaispalvelujen leikkauksien sijaan tulisi selvittää invalidivähennysten poistamista.

Vammaisten henkilöiden palveluista ja tukitoimista ei tulisi säästää

Lainkirjoittajan oppaassa (Oikeusministeriö, selvityksiä ja ohjeita 37/2013) on pyritty vastaamaan lainvalmistelijan kysymyksiin, säädetäänkö vai ei, mitä tulee ottaa huomioon, kun säädetään, ja kuinka säännökset kirjoitetaan. Lainlaatijan oppaan mukaan lakiehdotukset laaditaan perustuslain mukaiseksi. Sääntelyn tulee täyttää myös esimerkiksi Suomea sitovista kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteista ja Euroopan unionin perusoikeuksista johtuvat vaatimukset. Perustuslain huomioon ottaminen on olennainen ja kiinteä osa lainvalmistelua sen kaikissa vaiheissa. Perustuslain 19 § 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään huolenpitoon. Saman säännöksen 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut. Perustuslain 22 § mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Edellä kuvatun ohjeistuksen ja normijoukon perusteella vammaisten henkilöiden palvelujen kehittymisellä ja nykytilalla on varsin vahva pohja perus- ja ihmisoikeuksissa ja tämän yhteyden tulisi näkyä lainvalmistelussa alusta lähtien. Käsillä olevassa tilanteessa tulee erityisesti arvioitavaksi se, että valtiolla on velvollisuus maksimoida

sosiaalisten oikeuksien toteutuminen kaikkien käytössään olevien resurssien puitteissa. Tämän velvollisuuden kääntöpuolena on oikeuksien heikennyskielto, joka merkitsee, että jos on saavutettu tietty perusoikeuksien taso, ei sitä saa heikentää muuta kuin erittäin poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Heta-Liitoilla eikä vammaisjärjestöillä yleisemminkään ole taloustieteellistä- tai valtionbudjettiosaamista, joten on vaikea antaa täsmällisiä arvioita säästöasiassa. Heta-Liitolla sen sijaan on osaamista ja muutkin edellytykset todeta, että mistään ei ole löydettävissä sellaisia selvityksiä, arvioita, tai edes kannanottoja siitä, että valtiontaloustilanne on todella niin heikko, että tällaisia leikkauksia joudutaan tekemään. Samaan aikaan kuitenkin valtiontaloudessa myös ymmärtääksemme lisätään menoja tiettyihin kohteisiin.

Katsomme, että hallituksen ei olisi pitänyt ryhtyä edes suunnittelemaan leikkauksia vammaisten henkilöiden palveluista ja tukitoimista. Heta-Liitto katsoo, että hallituksen suunnitelma on lähtökohtaisesti perusoikeuksien heikennyskiellon ja perusoikeuksien edistämiselvoitteen vastaisia ja näistä syistä säästötavoitteista tulisi luopua tai selvästi osoittaa, että säästötoimet ovat välttämättömiä. Julkisuudessa olleiden tietojen perusteella ei ole nähdäksemme edes riittävästi arvioitu, onko taloudellinen tilanne sellainen, että vammaisten henkilöiden sosiaalipalveluista voidaan leikata. Heta-Liiton näkemyksen mukaan hallituksen suunnitelmat ovat jo tässä vaiheessa perustuslain vastaisia.

Helsinki, 9.6.2016

Heta – Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry

Lisätiedot:

Sanna-Kaisa Patjas

Puheenjohtaja

sanna-kaisa.patjas@heta-liitto.fi

050 408 0225